สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดี:

เจตนา นาควัชระ

บทความฉบับนี้เขียนขึ้นเพื่อกระตุ้นความคิดของผู้ที่สนใจศึกษาด้านภาษาและวรรณคดีมากกว่าที่จะเป็นการให้คำตอบในประเด็นที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับการวิจัยด้านภาษา และวรรณคดี การแจกแจงประเด็นต่าง ๆ ออกเป็นหัวข้อปลีกย่อย ก็เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ที่จะให้มีการพิจารณากันอย่างกว้างขวาง และในการขยายความในหัวข้อปลีกย่อยเหล่านี้ ผู้เขียนก็ได้เลือกใช้วิธีตั้งคำถามเสียเป็นส่วนใหญ่ สรุปได้ว่าบทความฉบับนี้มิใช่เป็นรายงานสภาวะการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดี หรือเป็นรายงานสรุปผลการวิจัยในสาขาดังกล่าว

ก. หลักการทั่วไป

ก่อนที่จะพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดี ก็จำเป็นที่จะต้องทำความตกลงกันในเรื่องหลักการทั่วไปของการวิจัยในแขนงนี้เสียก่อน หลักการทั่วไปที่ควรจะคำนึงถึงอาจแยกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. ความใฝ่รู้ และช่องว่างแห่งความรู้

ถ้าจะตั้งคำถามว่า วิจัยไปทำไม หรือวิจัยเพื่ออะไร ก็เห็นจะต้องตอบว่า ที่จำเป็นต้องวิจัยก็เพราะอยากจะรู้เรื่องราวและข้อมูลบางอย่างที่ยังไม่รู้แน่ชัด ความใฝ่รู้จึงเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญของการวิจัย ถ้าเป็นกรณีที่เราทราบแน่นอนว่า ยังมีช่องว่างแห่งความรู้เราก็ยิ่งจะต้องค้นคว้าหาทางที่จะขจัดช่องว่างแห่งความรู้เหล่านั้นเสีย การวิจัยจึงนับได้ว่าเป็นความเพียรพยายามของนักวิชาการที่จะได้มาซึ่งสัจจะแห่งวิทยาการของตน

๒. ลักษณะเฉพาะของการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดี

การวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดีมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่ทางสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ ข้อมูลของการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดีอาจจะมิใช่ข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้หรือทดสอบได้เสมอไป การ "วิจัย" ทางด้านมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้าน

ภาษาและวรรณคดีกินความหมายที่กว้างมาก ซึ่งอาจจะครอบคลุมไปถึงการที่นักวิชาการแต่ละคนใช้ความรู้สึกของตนเองเข้าไปวัดคุณค่าของวรรณกรรมหรือปรากฏการณ์ทางภาษา ซึ่งไม่อาจวัดได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การหาข้อมูลกับการนำเอาปฏิกิริยาในด้านความรู้สึกและอารมณ์มาใช้ในการ "วิจัย" จึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้ยาก ยกตัวอย่างเช่นในการศึกษาวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง นัก "วิจัย" อาจจะไปหาข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของผู้แต่ง หรือเกี่ยวกับกำเนิดของงานประพันธ์ชิ้นนั้นมาได้ แต่การ "ตีความ" ของวรรณกรรมชิ้นนั้นก็ยังมีลักษณะที่เป็นอัตนัยอยู่นั่นเอง

๓. การวิจัยบริสุทธิ์และการวิจัยประยุกต์

ในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ เราอาจแยกประเภทของการวิจัยออกเป็นการวิจัยบริสุทธิ์กับการวิจัยประยุกต์ได้โดยไม่ยากนัก เพราะการวิจัยแต่ละประเภทก็มีระเบียบวิธีการของตนเองที่เห็นได้ชัด การวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดีไม่อาจที่จะแยกประเภทได้ชัดเหมือนกับการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ แต่เป็นเรื่องของขั้นตอน คือมักจะต้องเริ่มด้วยการวิจัยบริสุทธิ์ก่อน แล้วจึงจะนำผลของการวิจัยบริสุทธิ์นั้นมาประยุกต์ ยกตัวอย่างเช่นการวิเคราะห์ภาษาในแง่มุมต่าง ๆ โดยเนื้อแท้แล้วก็เป็นการวิจัยบริสุทธิ์ แต่เราสามารถที่จะนำผลของการวิเคราะห์นั้นมา "ประยุกต์" ได้ เช่นในการสร้างไวยากรณ์ขึ้นมาใหม่ ในสังคมที่การวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดียังมิได้กระทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน จึงไม่เป็นการเสียหายอะไรที่จะมุ่งสนับสนุนการวิจัยบริสุทธิ์ก่อน

๔. ความต้องการและนโยบายของประเทศ

เป็นการยากที่จะกล่าวให้แน่ชัดว่า ความต้องการของประเทศหรือนโยบายระดับชาติในเรื่องของการพัฒนาการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดีเป็นอย่างไร เรื่องของการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นนโยบายที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่การที่จะแปรนโยบายที่กว้างแบบนี้ มาเป็นนโยบายเกี่ยวการ "วิจัย" เป็นสิ่งที่สลับซับซ้อน เพราะเรื่องของภาษาและวรรณคดีเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจและความรู้สึกเสียเป็นส่วนใหญ่ มิใช่เป็นเครื่องยังชีพอันจะมีผลต่อชีวิตประจำวันเช่นผลิตผลของวิทยาศาสตร์ ถ้าจะมีการพัฒนาการวิจัยในด้านนี้กันอย่างจริงจัง ก็คงจะต้องเริ่มจาก

ความสนใจและความตื่นตัวของนักวิชาการบางกลุ่มหรือของสถาบันบางแห่ง ประสบการณ์ของประเทศไทยใกล้เคียง เช่น มาเลเซีย หรืออินโดนีเซีย ในเรื่องการวางนโยบายทางด้านภาษา อาจจะเป็นตัวอย่างสำหรับไทยไม่ได้ดีนัก เพราะเป็นเรื่องของการเมือง และการสร้างชาติใหม่

ข. สภาพปัจจุบันและปัญหา

เราอาจจะพิจารณาถึงสภาพปัจจุบันของการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดีได้ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. องค์กรที่เกี่ยวกับการวิจัย

อาจจะต้องยอมรับว่า แม้ว่าเราจะมีองค์กรอยู่หลายแห่งที่จะเป็นตัวจักรสำคัญในการส่งเสริมการวิจัยในทางภาษาและวรรณคดีได้ แต่การประสานงานกัน หรือการเผยแพร่ผลการวิจัยก็ยังนับว่าอยู่ในวงจำกัด แม้แต่สภาวิจัยแห่งชาติเองก็เพิ่งจะมาเริ่มให้ความสนใจต่อวิชาการแขนงนี้ อันที่จริงเราก็มีองค์กรที่จะพัฒนาให้ดำเนินงานด้านวิจัยให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นได้ เช่น ราชบัณฑิตยสถาน กองวัฒนธรรม กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ และสยามสมาคม แต่องค์กรเหล่านี้ก็ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้สนับสนุนการวิจัยด้วยการรวบรวมและเผยแพร่งานวิจัยที่นักวิชาการจากที่ต่าง ๆ ส่งมาตีพิมพ์เผยแพร่เท่านั้น มิได้ทำการวิจัยขนาดใหญ่ โดยมีบุคคลากรของตนเองอย่างเพียงพอ

๒. การวิจัยในสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษา น่าจะเป็นที่ที่การวิจัยจะเจริญงอกงามได้โดยธรรมชาติ เพราะการที่อาจารย์ผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างมีประสิทธิภาพได้ อาจารย์เหล่านั้นก็ต้อง "วิจัย" มาแล้วในรูปลักษณะใดลักษณะหนึ่ง การเปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษาก็เป็นแนวทางหนึ่งที่จะให้ทั้งอาจารย์และนักศึกษาได้ทำงานวิจัย แต่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนบางประการ เกี่ยวกับการบริหารและจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านภาษาและวรรณคดีไทย เพราะบัณฑิตวิทยาลัยมักจะกำหนดหน่วยกิตของการสอนรายวิชามากเกินไปและหน่วยกิตของวิทยานิพนธ์น้อยเกินไป ในเมื่อการวิจัยในสาขานี้ยัง "ด้อยพัฒนา" อยู่ อาจารย์ผู้สอนมักจะประสบปัญหาในด้านที่ว่าไม่มีเนื้อหาอะไรใหม่ ๆ จะถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับดุษฎีบัณฑิตด้วยแล้ว

ควรจะให้มีการสอนรายวิชาให้น้อยที่สุด ข้อที่น่าสังเกตอีกข้อหนึ่งเกี่ยวกับการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาในด้านภาษาและวรรณคดี ก็คือการที่ยังไม่มีการวิจัยร่วมกันเป็นหมู่คณะ แม้ว่าจะได้มีการตั้งสถาบันวิจัยกันขึ้นมาบ้างแล้วก็ตาม งานบางอย่างจะกระทำกันแต่เฉพาะบุคคลไม่ได้ เช่นการเรียบเรียงไวยากรณ์ การสร้างพจนานุกรมหรือการเขียนประวัติวรรณคดี

๓. การวิจัยเอกเทศ

อันที่จริงนั้นรากฐานของการวิจัย มักจะเกิดจากความใฝ่รู้ของนักวิชาการแต่ละบุคคล ในประเทศไทยเรามีเอตทัคคะทางด้านภาษาและวรรณคดีอยู่หลายท่านที่จัดได้ว่าเป็นนักวิจัยชั้นเลิศที่ทำงานด้วยตนเองเป็นเอกเทศ โดยมิได้ผูกพันกับองค์กรการวิจัยหรือสถาบันการศึกษาแห่งใด จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันการวิจัยที่จะต้องให้ความสนับสนุนทั้งในด้านทุนการวิจัยและการเผยแพร่แก่นักวิจัยเอกเทศเหล่านั้น

๔. เครื่องมือในการวิจัย

"เครื่องมือ" ที่ใช้ในการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดีเป็นเครื่องมือที่มิต้องลงทุนสูง แต่ถึงกระนั้นก็อาจจะต้องยอมรับว่าเรายังมิได้เริ่มพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้อย่างจริงจัง ผู้ที่เริ่มงานวิจัยในด้านนี้จะประสบปัญหาใหญ่ๆ สองประการคือ การขาดบรรณานุกรมที่กว้างและละเอียดพอ และการขาดห้องสมุดขนาดใหญ่ที่ได้รวบรวมเอกสารและหนังสือในด้านนี้เข้ามาไว้ในที่เดียวกัน ในด้านบรรณานุกรมนั้นก็มักจะมีบรรณานุกรมเล็กๆ เช่น รายชื่อหนังสือเกี่ยวกับวรรณกรรมไทย ซึ่งหอสมุดแห่งชาติอัดโรเนียวไว้ใช้ แต่มิได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้างหรือรายชื่อตำราภาษาไทย ซึ่งโครงการตำรา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยรวบรวมไว้ นอกจากนี้ก็มีบรรณานุกรมเฉพาะเรื่องเช่น บรรณานุกรมงานพิมพ์ของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน (๒๕๑๑) บรรณานุกรมงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนและพระสารประเสริฐ (๒๕๑๕) บรรณานุกรมหนังสือพระราชนิพนธ์ พระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่ (๒๕๑๑) บรรณานุกรมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๕๑๓) บรรณานุกรมวรรณกรรมดอกไม้สด (๒๕๑๔) ในเรื่องของห้องสมุด นักวิจัยก็มักจะต้องเร่ร่อนพเนจรจาก

ห้องสมุดหนึ่งไปยังอีกห้องสมุดหนึ่งเพราะเรายังไม่มีห้องสมุดที่สมบูรณ์ในด้านนี้ หอสมุดและห้องสมุดที่ใช้กันอยู่ ได้แก่หอสมุดแห่งชาติ (ซึ่งรวมไปถึง หอสมุดดำรงราชานุภาพ ห้องสมุดอนุมานราชธน ห้องสมุดมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ห้องสมุดของกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ และหอสมุดของมหาวิทยาลัยบางแห่ง อุปสรรคของการวิจัยบางครั้ง มิได้ขึ้นอยู่กับการขาดหนังสือ แต่เป็นเรื่องของการ "หวงหนังสือ" ของบรรณารักษ์บางคน การค้นคว้าที่มุ่งจะเจาะลึกไปให้ถึงปฐมเหตุของปัญหาบางอย่างจึงไปไม่ได้ไกลนัก "เครื่องมือ" อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งน่าจะเอ่ยถึงในแง่ที่เป็นนวกรรมก็เห็นจะได้แก่ "ห้องสมุดเสียง" ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งได้สะสมแถบบันทึกเสียงที่มีคุณค่าต่อการศึกษาด้านภาษาและวรรณคดีไว้มาก แต่ยังมีผู้ใช้น้อย และก็ไม่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างดีพอ สรุปได้ว่าเรายังขาดเครื่องมือที่ดีในการวิจัยอยู่อีกมาก

๕. การส่งเสริม การให้ทุน และการเผยแพร่

ปัญหาของการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดีในขณะนี้ อาจจะมิใช่ปัญหาของการขาดทุนการวิจัยเพราะมีองค์กรอยู่หลายประเภทที่พร้อมที่จะให้ทุนสนับสนุน สิ่งที่เราขาดคือนักวิจัย มหาวิทยาลัยบางแห่งเช่นจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยให้ทุนการวิจัยในด้านภาษาและวรรณคดีในระดับสูงพอสมควร แต่มักจะมีผู้มาขอรับทุนน้อย และที่รับทุนไปแล้วก็ทำงานวิจัยไม่เสร็จ ต้องตัดทุนไปบ้างก็มี ในด้านการเผยแพร่ก็เช่นกัน ปัญหาใหญ่อาจจะมิใช่การที่ไม่มีทุนในการพิมพ์เผยแพร่ แต่อาจจะเป็นเพราะไม่มีผลงานวิจัยที่จะเผยแพร่ การส่งเสริมการวิจัย จึงเป็นเรื่องของการที่จะสนับสนุนให้นักวิชาการหันมาให้ความสนใจต่อการวิจัยมากขึ้น การกระตุ้นความใฝ่รู้ การชักจูงให้เห็นคุณค่าของการวิจัย มิใช่เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย จะต้องมีการปรับระบบงานที่เอื้ออำนวยต่องานวิจัย ดังจะได้กล่าวต่อไปในตอนท้ายของบทความนี้

๖. ผู้รับผลจากงานวิจัย

ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ "การวิจัยบริสุทธิ์และการวิจัยประยุกต์" ผลของงานการวิจัยบริสุทธิ์อาจจะยังไม่มีประโยชน์ในวงกว้าง จึงจะต้องได้รับการ "ประยุกต์" อีกชั้นหนึ่ง การประยุกต์ที่น่าจะทำกันก็คือการนำผลการวิจัยมาปรับให้เข้ากับรูปของตำราหรือการรวบรวมความรู้จากงานวิจัยต่างๆ มา

กลั่นกรองแล้วเรียบเรียงเป็นตำรา ผู้ที่จะได้รับผลจากงานประเภทนี้ ก็คือนักเรียน และนักศึกษา ยังมีนักวิชาการอยู่อีกจำนวนหนึ่งที่ได้ไปศึกษาค้นคว้าเรื่องภาษา และวรรณคดีไทยเพื่อขอรับปริญญาขั้นสูงจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ แต่ก็ไม่ได้สนใจที่จะเผยแพร่ความรู้ให้แก่คนไทย ไม่สนใจแม้แต่จะลงแรงแปล วิทยานิพนธ์ของตนออกมาเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย ในอีกแง่มุมหนึ่งก็มีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่มุ่งจะเผยแพร่ความรู้ไปในวงกว้างต้องการที่จะสื่อสารกับมวลชนหรือปวงชน ในบางครั้งก็อาจจะมิได้ "วิจัย" ให้ละเอียดลึกซึ้งเท่าใดนัก หรือบางครั้งก็วิจัยตามทฤษฎีที่ตนชอบ ความเข้มข้นของเนื้อหาจึงจำเป็นจะต้องอ่อนไปเป็นธรรมดา สรุปได้ว่าเรายังหาทางสายกลางไม่พบ

๗. ผลการวิจัยกับนโยบาย

ถ้าจะเทียบกับการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาจจะเป็นการเพ้อฝันเกินไปที่นักวิชาการทางมนุษยศาสตร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านภาษาและวรรณคดีจะคาดหวังว่าผลงานวิจัยของตนจะไปมีผลโดยตรงต่อการวางนโยบายของประเทศในระยะนี้ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความอิทธิพลแบบนี้จะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่เราอาจจะปลอบใจตัวเองได้ว่ามีสังคมอารยะไม่กี่แห่งในโลกนี้ที่การวิจัยการทางด้านภาษาและวรรณคดีจะไปมีบทบาทในการวางนโยบาย หรือองค์กรบริหารของรัฐจะมาใส่ใจกับผลงานวิจัยในด้านนี้ ประสบการณ์ที่มีมามักจะเป็นไปในทางตรงกันข้าม นักวิชาการด้านภาษา และวรรณคดีฝรั่งเศสอาจจะยืนยันได้ว่า ราชบัณฑิตของฝรั่งเศสนั้นสร้างขึ้นมาเพื่อสนองนโยบายและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของการปกครองมากกว่า

ค. ปัญหาที่ควรวิจัยในสาขาภาษาและวรรณคดี

ประเด็นและปัญหาต่าง ๆ ที่หยิบยกมาพิจารณาในบทความนี้ มิได้เรียงตามลำดับความสำคัญผู้เขียนเพียงแต่สุ่มตัวอย่างมาเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาเท่านั้น อาจจะยังมีปัญหาอื่นอีกมากที่น่าจะนำมาพิจารณาได้ จะขอยกประเด็นที่เห็นว่าน่าสนใจมาพิจารณาดังต่อไปนี้

๑. วรรณคดีกับสังคม

ประเด็นนี้นับว่าเป็นที่สนใจกันมากในปัจจุบัน เราอาจจะพิจารณาปัญหาได้หลายด้าน ด้านหนึ่งคือการที่ว่าวรรณคดีสะท้อน

สังคมนั้น จริงเท็จเพียงใดในขอบข่ายของสังคมไทย ข้อมูลจากวรรณคดี ซึ่งเป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลป เป็นข้อมูลที่จะนำไปวิเคราะห์สังคมในยุคใดยุคหนึ่งได้หรือไม่เพียงใด ทฤษฎีที่ว่าถ้าบ้านเมืองสงบราบคาบศิลปวัฒนธรรม รวมไปถึงวรรณคดี มักจะเจริญรุ่งเรืองเป็นทฤษฎีที่ใช้ได้กับวรรณคดีไทยหรือไม่ เราจะอธิบายวรรณกรรมที่เป็นสื่อนำความคิดที่ล้ำยุคได้อย่างไร วรรณคดีที่ไม่ตามสังคมหรือต่อต้านสังคมเป็นอย่างไร เราจะศึกษาวรรณคดีไทยในแง่มุมใหม่ว่ามีวรรณกรรมอะไรที่มีอิทธิพลทางปัญญามากเสียจนเปลี่ยนแปลงความคิดคนในสังคม และในที่สุดก็มีส่วนในการปฏิรูปสังคมได้หรือไม่

๒. วรรณคดีกับการเมือง

งานเขียนของไทยที่พัวพันกับการเมืองมีมาแล้วแต่โบราณกาล "ศิลาจารึก" "โองการแช่งน้ำ" "ยวนพ่าย" "ตะเลงพ่าย" "ยิวแห่งบุรพทิศ" ล้วนแต่มีบทบาทในทางจรรโลงระบบการเมืองทั้งสิ้น เราได้วิเคราะห์วรรณกรรมเหล่านี้ในแง่การเมืองหรือยัง ในระยะหลังตุลาคม ๒๕๑๖ มีงานเขียนเกิดขึ้นมากมายที่มีลักษณะเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมการเมือง เห็นจะไม่มียุคใดในประวัติวรรณคดีไทยที่ความรู้สึกของคนไทยจะเข้าไปผูกพันการเมืองเหมือนในยุคใหม่นี้ เราได้ศึกษากันหรือยังว่าความตื่นตัวเช่นนี้เอื้อต่อวรรณศิลปเพียงใด เราได้วิเคราะห์กันหรือยังว่าวรรณกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะอารมณ์ที่ได้รับแรงกระตุ้นจากเหตุการณ์ทางการเมืองหรือเพราะความสนใจที่มาจากการศึกษาเรื่องของลัทธิการเมือง หรือเพราะความสำนึกในความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของสังคม หรือเพราะอุดมการที่จะปฏิรูปสังคมและระบบการเมือง ของใกล้ตัวอาจจะวิจัยด้วยความเป็นกลางได้ยาก แต่เรามี "วัตถุดิบ" มากมายที่จะวิจัยได้ทั้งกว้างและทั้งลึก

๓. วรรณคดีกับศิลปแขนงอื่น

ศิลปต่าง ๆ ของไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด วรรณกรรมเอกของไทยที่เป็นบทละครก็มีมาก นาฏศิลป์ไปมีบทบาทต่อการประพันธ์อย่างไรเป็นเรื่องที่วิจัยได้ ความสัมพันธ์ระหว่างคีตศิลปกับวรรณศิลป์ ก็เป็นความสัมพันธ์ที่น่าศึกษา กวีนิพนธ์ที่แฝงอยู่ในบทร้องหรือแม้แต่ในเพลงไทยสากลในยุคปัจจุบัน ก็มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ จิตกรบางคนเป็นกวีด้วย ลักษณะของศิลปทั้งสองประเภท จึงประสมกลมกลืนกัน ที่ว่าศิลปของไทยส่วนใหญ่ มีลักษณะที่เป็น "มัณ

ฑนศิลป" นั้นจริงเท็จประการใด มีหลักฐานอะไรที่จะสนับสนุนทฤษฎีนี้ กวีของไทยสนใจ "คำ" และ "เสียง" ของคำเสียจนลืม "ความ" จริงหรือไม่

๔. วรรณคดีกับปรัชญาและศาสนา

นอกเสียจากวรรณกรรมที่แต่งจากคัมภีร์โบราณ และมุ่งจะให้เป็นวรรณคดีคำสอน วรรณคดีไทยสื่อพุทธปรัชญาจริงจังสักเพียงใด วรรณคดีที่นิยมอ่านกันมาก เช่น ขุนช้างขุนแผน หรือพระอภัยมณี ได้อะไรไปบ้างจากพุทธปรัชญาอันลุ่มลึก การที่ใช้วรรณคดีเป็นเครื่องสอนจริยธรรมได้ผลเพียงใด วรรณคดีสื่อความหมายทางปรัชญา และศาสนาได้ดีหรือไม่เพียงใด ยกตัวอย่างเช่น ความหมายของการให้ทานใน "เวสสันดรชาดก" บทบาทของปรัชญาและศาสนาในวรรณกรรมร่วมสมัยเป็นอย่างไร ถ้าพิจารณาจากวรรณกรรมส่วนใหญ่แล้ว คนไทยยึดถือปรัชญาอะไรในการดำรงชีวิต ที่ว่าสังคมไทยในปัจจุบันฟอนเฟะเหลวแหลก เพราะคนส่วนใหญ่ไม่มีปรัชญาชีวิตที่จะยึดเหนี่ยวได้ สิ่งเหล่านี้เห็นได้จากวรรณกรรมร่วมสมัยหรือไม่ประการใด

๕. วรรณคดีกับความคิดของคนไทย

ลักษณะเจ้าบทเจ้ากลอนของคนไทย ที่แทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นลักษณะที่เอื้อต่อวรรณศิลป์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับร้อยกรอง เหตุใดจึงยึดถือว่า "วรรณคดี" เป็นของสูง แตะไม่ได้ วิจารณ์ไม่ได้ บทบาทของวรรณคดีสโมสรเป็นอย่างไรมามีผลอะไรต่อการศึกษาวรรณคดีในปัจจุบัน เหตุใดนักวิชาการบางกลุ่มยังแยกงานเขียนออกเป็น "วรรณคดี" และ "วรรณกรรม" การนำเครื่องพิมพ์เข้ามาในประเทศไทยมีผลอะไรต่อทัศนคติของคนไทยในส่วนที่เกี่ยวกับวรรณคดี การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ การอ่านออกเขียนได้ในวงที่กว้างขึ้น มีผลกระทบอะไรต่อการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ การสร้างวรรณคดี "เพื่อปวงชน" มีแนวโน้มอย่างไร และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากเพียงใด

๖. ปรัชญาแห่งวรรณคดี

คนไทยมีปรัชญาแห่งวรรณคดีหรือไม่เราสร้างวรรณคดีเพียงเพื่อความหฤหรรษ์เสียเป็นส่วนใหญ่ใช่หรือไม่ วรรณคดีที่แต่งขึ้นเป็นราชพลีหรือศาสนพลี มีหลักการอะไรที่เรียกได้ว่าเป็นปรัชญาแห่งวรรณคดี วรรณคดีเป็นศิลปที่แสดงออกซึ่งอัจฉริยภาพของคนไทยได้อย่างดีที่สุดจริงหรือไม่ วรรณคดีเพื่อชีวิตเป็นอย่างไร อุดมการทางการเมือง

จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความสำนึกในทางปรัชญาแห่งวรรณคดีได้หรือไม่

๗. บทบาทของวรรณคดีเปรียบเทียบ

วรรณคดีไทยเป็นวรรณคดีที่ได้สัมผัสกับวรรณคดีของชาติอื่นมาแต่โบราณกาล ความสัมพันธ์ในด้านเนื้อหา ในด้านรูปแบบมีความเป็นมาอย่างไรเรานำเอาเรื่องจีนและอินเดียมาหลอมใหม่ให้เป็นไทยอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น รามเกียรติ์ของไทยแตกต่างจากฉบับของวาลมิกิมาก ลักษณะที่เป็นไทยสะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของคนไทยและสภาพของสังคมไทยอย่างไร เรื่องบางเรื่อง เช่น "ศรีธนนไชย" แพร่หลายในเอเชียอาคเนย์ แต่ละชาติก็ว่าเป็นของตน เช่น เขมร ถือว่าเรื่องศรีธนนไชยเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงอัจฉริยภาพของคนเขมร จึงควรจะได้วิจัยถึงจุดที่มาของเรื่องแบบนั้น และความแตกต่างของเรื่องเมื่อแต่ละชาตินำไปแต่งเป็นของตน แม้แต่ในขอบข่ายของประเทศเดียวกันก็อาจศึกษาวรรณคดีเชิงเปรียบเทียบได้ เช่นมหาชาติภาคต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับวรรณคดีร้อยแก้วสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวนิยาย หรือละครพูด เราได้อะไรจากโลกตะวันตกมาบ้าง การศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบบางครั้งก็ต้องอิงศาสตร์อื่น เช่นถ้าจะศึกษาว่าเรื่องอิดิปุสของกรีกมาเป็นรากฐานของเรื่อง พญากงพญาพานได้อย่างไร ก็เห็นจะต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีมาช่วย เพื่อให้รู้ถึงการติดต่อกันในสมัยโบราณระหว่างเอเชียไนเนอร์กับเอเชียอาคเนย์ ความรู้ทางคติชาวบ้าน ก็จำเป็นสำหรับการศึกษาวรรคดีเชิงเปรียบเทียบ

๘. วรรณคดีท้องถิ่น

ความจริงวรรณกรรมท้องถิ่นหลายเรื่องก็ได้กลายเป็นวรรณกรรมฉบับหลวงไปอัจฉริยภาพในทางวรรณศิลปมักจะแสดงออกในขั้นเริ่มแรกด้วยภาษาถิ่นการค้นคว้าทางภาษาถิ่นและวรรณคดีท้องถิ่น จึงเป็นการเจาะลึกไปถึงแก่นของอัจฉริยภาพของคนไทย ความรู้สึกนึกคิดบางอย่างที่มิได้แสดงออกมาในวรรณคดีฉบับหลวงอาจจะแสดงออกมาในรูปของวรรณคดีท้องถิ่นได้อย่างดีเยี่ยม มีผู้ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับวรรณคดีท้องถิ่นในภาคเหนือได้พบว่าชาวเหนือไม่สนใจเรื่องจักร์ๆ วงศ์ๆ แต่ชอบแต่งเรื่องให้ตัวเอก เป็นคนที่มีฟันเพอยู่ในขั้นลำบาก แล้วไต่เต้าไปสู่ความสำเร็จด้วยลำแข้งของตนเอง จากการวิจัยนิทานชาวบ้านในจังหวัดราชบุรี ได้เห็นอารมณ์ขันแบบ

หนึ่งของชาวบ้านที่ชอบแต่งเรื่องให้พระเป็นตัวตลก โลกของการศึกษาวรรณคดีจะกว้างขึ้นอีกมาก และเราจะได้รู้จักบ้านเมืองไทยได้ดีขึ้น ถ้าได้มีการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นกันอย่างจริงจัง

๙. การสืบทอดวรรณคดี

การที่การพิมพ์หนังสือมาถึงบ้านเราช้า การสืบทอดวรรณคดีในประเทศไทยจึงสืบทอดกันด้วยปากมาจนถึงศตวรรษที่แล้ว ความสามารถในเชิงเจ้าบทเจ้ากลอน ในการ "ต้น" จึงติดตัวมาจนถึงทุกวันนี้ บทบาทของร้อยกรองในวรรณคดี และแม้แต่ในการเล่นต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาวิจัย การร้องการขับลำนำเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดวรรณคดี สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีอย่างไร การจารึกวรรณกรรมลงในสมุดไทย กระทำกันในแบบใด เราจะให้ความเชื่อถือแต่เฉพาะฉบับหลวงเท่านั้นหรือ ฉบับอื่น ๆ ที่ไปค้นพบในวัดวาอารามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือให้ความกระจ่างอะไรแก่เราได้บ้าง การ "หวงหนังสือ" ซึ่งเป็นอุปสรรคข้อใหญ่ของนักวิจัยปัจจุบัน มีรากฐานมาจากการสืบทอดวรรณคดีแบบไทยเดิมนี้ใช่หรือไม่

๑๐. วัฒนธรรมทางหนังสือ

หนังสือที่เป็น "สิ่งพิมพ์" แม้ว่าจะยังนับได้ว่าเป็นของใหม่สำหรับบ้านเรา แต่ก็ได้ไปมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของคนไทยในยุคปัจจุบันอย่างมากมาย การสร้างความตื่นเต้นเพื่อผลประโยชน์บางอย่างในหนังสือพิมพ์รายวัน การใช้สิ่งพิมพ์เป็นเครื่องชักจูงโน้มน้าวจิตใจของคนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มากับ "วัฒนธรรมทางหนังสือ" และเป็นสิ่งที่น่าวิจัย การที่มีผู้อ่านมากขึ้น การที่มีหนังสืออ่านมากขึ้น ทำให้ "คุณภาพ" ของวรรณกรรมด้อยไปใช่หรือไม่ ความเปลี่ยนแปลงของระบบการสืบทอดวรรณคดี จากการสืบทอดด้วยปากมาเป็นการสืบทอดด้วยสิ่งพิมพ์ มีผลกระทบอะไรต่อทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน ระบบเก่าที่ยายเล่านิทานให้หลานฟัง ได้กลายมาเป็นหลาน "อ่าน" นิทานให้ยายฟัง ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นความเปลี่ยนแปลงที่อธิบายได้ด้วยเหตุผลทางวรรณคดีเท่านั้นหรือ

๑๑. รสนิยมทางวรรณคดี

รสนิยมเป็นสิ่งที่กำหนดได้ยาก แต่ในสมัยที่วรรณคดีผูกพันอยู่กับราชสำนัก รสนิยมก็ถูกกำหนดโดยอัตโนมัติให้อยู่ในกรอบของประเพณีแห่งราชสำนัก ความประณีตทั้งในด้านอารมณ์และในด้านการแสดงออกก็เป็นส่วนหนึ่งของรสนิยมแบบนี้ ในปัจจุบันเรามีนักประพันธ์ "อาชีพ" เราจึงจะต้องศึกษาถึงบทบาทของการหาเลี้ยงชีพที่มีต่อการสร้างสรรค์ การค้าได้เข้ามามีบทบาทด้วยจริงหรือไม่ที่ผู้แต่งพยายามเอาใจผู้อ่าน จริงหรือไม่ที่สำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่กล้าเสี่ยงต่อการพิมพ์หนังสือดีที่ไม่แน่ว่าจะมีผู้อ่านมาก การที่วรรณกรรมส่วนใหญ่แต่งเป็นตอน ๆ และลงพิมพ์ในนิตยสารรายสัปดาห์จะมีผลกระทบต่อ "คุณภาพ" หรือไม่ จริงหรือไม่ที่รสนิยมของผู้อ่านในปัจจุบันเป็นไปในทางที่หาเครื่องสำเริงอารมณ์แต่ถ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงความต้องการทางปัญญา สิ่งทั้งหมดนี้อาจจะวิจัยได้ในแนวของ "สังคมวิทยาแห่งวรรณคดี"

๑๒. บทบาทของผู้อุปถัมภ์

มีผู้กล่าวว่าประสบการณ์ที่ถ่ายทอดลงในวรรณคดีของราชสำนักเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในวงแคบ บางครั้งก็เป็นเรื่องที่จำเจจริงหรือไม่ที่วรรณคดียุคใหม่ ซึ่งมหาชนเป็นผู้อุปถัมภ์เป็นวรรณคดีที่แสดงออกซึ่งประสบการณ์มนุษย์ในทุกแง่ทุกมุม จริงหรือไม่ที่การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เอื้อต่อความเจริญงอกงามของวรรณศิลป จริงหรือที่ว่ากวีที่ราชสำนักอุปถัมภ์มักจะคล้อยตามความคิดของผู้อุปถัมภ์ การปลดปล่อยทางปัญญาได้เริ่มขึ้นแล้วตั้งแต่ศรีปราชญ์ใช่หรือไม่ สุนทรภู่เป็นกวีแห่งราชสำนักมากน้อยเพียงใด กวีเอกย่อมจะมีเอกลักษณ์ของตนซึ่งอยู่เหนือขอบข่ายแห่งประเพณี ซึ่งถูกกำหนดโดยผู้อุปถัมภ์ใช่หรือไม่

๑๓. ประเภทของวรรณกรรมที่ "ด้อยพัฒนา"

เหตุใดเราจึงไม่มีละครพูดที่เป็นของเราเอง โดยไม่ต้องเลียนแบบตะวันตกเหตุใดละครพูดจึงมิได้เกิดขึ้นมาจากบทเจรจาที่แฝงอยู่แล้วในละครรำ ประเพณีการร้องเบิดโอกาสให้มีการ "พูด" อย่างเต็มที่ใช่หรือไม่ เราเริ่มผิดด้วยการเลียนฝรั่งหรือเปล่า ปัญหาที่แท้จริงเป็นปัญหาของการแสดงหรือปัญหาของการแต่ง ทำไมเราจึงไม่สามารถสร้างฉันทลักษณ์ที่จะใช้ในละครพูดร้อยกรองได้

เป็นเพราะวรรณศิลปของเราใกล้กับคีตศิลปเกินไปเสียจนแยกไม่ออกใช่หรือไม่ เหตุใดนวนิยาย ซึ่งก็เป็นประเภทของวรรณคดีที่รับมาจากตะวันตกจึงก้าวหน้าไปได้ไกลกว่าละครพูด เหตุใดนักประพันธ์ที่มีความสามารถจึงไม่หันมาสนใจเขียนละครพูดด้วย ปัญหาที่จะต้องวิจัยมีอยู่มากในประเด็นนี้

๑๔. การแปลวรรณกรรม

การแปลวรรณกรรมต่างประเทศเป็นไทยนั้นกระทำกันมานานแล้ว แต่มิใช่เป็นการแปลที่เคารพต้นฉบับอย่างเคร่งครัดเสมอไป บางครั้งเป็นการ "แปลง" บางครั้งเป็นการ "แปลและเรียบเรียง" น่าจะพิจารณากันว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีผลอะไรต่อการ "แปลง" วรรณกรรมต่างประเทศ นับตั้งแต่ "สามก๊ก" เป็นต้นมา ในตอนที่นวนิยายตะวันตกเริ่มแพร่เข้ามาในประเทศไทย มีผู้นำเอาวรรณกรรมตะวันตกเป็นจำนวนไม่น้อยมาดัดแปลงเป็นเรื่องไทยโดยมิได้บอกว่าต้นเรื่องเป็นเรื่องฝรั่ง จึงน่าจะมีการวิจัยกันถึงอิทธิพลตะวันตกที่แพร่เข้ามาในแบบนี้ด้วย สำหรับเรื่องที่แปลกันจริง ๆ นั้นจะแปลถูกผิดมากน้อยเพียงใดก็ยังมิได้ศึกษากันอย่างจริงจัง ในทางที่กลับกันวรรณกรรมไทยที่ผู้แปลไปเป็นภาษาต่างประเทศนั้น แม้จะมีเป็นส่วนน้อย ก็ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าได้มีการเลือกเรื่องที่มีคุณภาพหรือมีเอกลักษณ์ของไทยที่จะอวดชาวโลกเขาได้หรือไม่

๑๕. ทางศึกษาวรรณคดีต่างประเทศ

ถ้าจะเทียบกับประเทศในเอเชียเช่นญี่ปุ่นหรือประเทศเพื่อนบ้านเช่นเวียตนาม จะเห็นได้ว่าเรามีงานแปลน้อยมาก การที่ได้รู้จักวรรณคดีต่างประเทศกันก็มักจะเป็นในรูปของการศึกษาภาษาและวรรณคดีต่างประเทศในหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา ด้วยเหตุที่ยังมีความเข้าใจไขว้เขวกันอยู่ในวงกว้างว่าเจ้าของภาษาเท่านั้นที่จะเข้าใจวรรณคดีของชาติตน ได้นักวิชาการไทยเองจึงมีบทบาทในการสอนและเผยแพร่วรรณกรรมของต่างประเทศอยู่ในวงจำกัดยังจะต้องมีการศึกษากันอีกมากว่า เราจะแก้ปัญหาความแตกต่างของพื้นเพทางวัฒนธรรมได้อย่างไร คนไทยที่รู้วรรณคดีต่างประเทศดี และเข้าใจปัญหาของคนไทยจะถ่ายทอดวรรณคดีต่างประเทศได้ดีกว่าเจ้าของภาษาหรือไม่ การสอนวรรณคดีต่างประเทศด้วยภาษานั้น ๆ ได้ผลเพียงใด จะสอนเป็นภาษาไทยจะมิได้ผลดีกว่าหรือ นอกจากนี้นักวิชาการไทยทาง

วรรณคดีต่างประเทศจะมีโอกาสมากน้อยสักเพียงใดที่จะวิจัยหรือวิจารณ์วรรณคดีต่างประเทศ ปัญหาทั้งหมดนี้มิใช่ปัญหาของการวิจัยทางวรรณคดีโดยตรง แต่เป็นปัญหาของการวิจัยทางวิชาการศึกษา ที่ว่าด้วยการ ~~ส่งเสริม~~ ถ่ายทอดวรรณคดีต่างประเทศ

๑๖. บทบาทของการวิจารณ์

จะว่าคนไทยไม่สนใจการวิจารณ์เสียทีเดียวเห็นจะไม่ถูกต้อง ข้อวิจารณ์ที่แฝงอยู่ในตัวของวรรณกรรมเองก็มีอยู่บ้าง แต่วรรณคดีวิจารณ์ที่มีระเบียบวิธีการเป็นของตน ที่เขียนออกมาอย่างมีหลักมีเกณฑ์ยังเป็นของใหม่สำหรับเมืองไทย คนไทยชอบวิจารณ์ด้วยการพูดมากกว่าวิจารณ์ด้วยการเขียนจริงหรือไม่ ลักษณะเฉพาะบางอย่างของคนไทย เช่น ความเกรงใจ หรือความรักพวกรักพ้อง เป็นอุปสรรคต่อการวิจารณ์ใช่หรือไม่ ทฤษฎีการวิจารณ์ที่รับมาจากตะวันตกเสียเป็นส่วนใหญ่ใช้กับการวิจารณ์วรรณคดีไทยได้ผลสักเพียงไหน การเอาหลักจิตวิทยาเข้ามาวิเคราะห์วรรณกรรมไทยบางเรื่องได้ผลเป็นประการใด คนไทยไม่ค่อยจะสนใจทฤษฎีจริงหรือไม่และเมื่อจะหันมาสนใจทฤษฎีก็มักจะตั้งทฤษฎีขึ้นก่อน แล้วดึงเอาวรรณกรรมต่าง ๆ มาสนับสนุนทฤษฎีนั้นใช่หรือไม่เป็นไปได้หรือไม่ในสังคมไทยที่วรรณคดีวิจารณ์จะไปมีอิทธิพลต่องานสร้างสรรค์ นักเขียนนักประพันธ์เองให้ความสนใจต่องานวิจารณ์มากน้อยเพียงใด

๑๗. การชำระวรรณกรรม

วรรณกรรมโบราณส่วนใหญ่ที่เราอ่านกันอยู่ทุกวันนี้มาจากต้นฉบับสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี่เอง ยังมิได้มีการตรวจสอบกันให้แน่ชัดว่าฉบับที่พิมพ์เผยแพร่นั้นได้คัดมาจากต้นฉบับที่เชื่อถือได้เพียงไหน หากมีต้นฉบับของวรรณกรรมเรื่องเดียวกันมากกว่าหนึ่งฉบับ ได้มีการเทียบเคียงเปรียบเทียบกันอย่างรอบคอบแล้วหรือยัง ได้มีการไปค้นหาต้นฉบับที่มิใช่ฉบับหลวงกันแล้วมากน้อยเพียงใด ในการชำระวรรณกรรม และจัดทำฉบับท้ายสุดเพื่อตีพิมพ์นั้นใช้หลักเกณฑ์อะไร ฉบับที่ตีพิมพ์เป็นฉบับที่สมบูรณ์แล้วทุกประการหรือไม่ มีต้นฉบับวรรณกรรมอีกหลายเรื่องที่หอสมุดแห่งชาติไม่เต็มใจจะให้เผยแพร่จริงหรือไม่ถ้าจริงเพราะเหตุใด ได้มีการถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการถึงเรื่องระเบียบวิธีการและเทคนิคของการชำระวรรณกรรมกันแล้วมากน้อยเพียงใด การชำระวรรณกรรมควร

จะบรรจุเข้าไว้ในหลักสูตรของการศึกษาวรรณคดีไทยในระดับสูงหรือไม่

๑๘. ฉันทลักษณ์

ฉันทลักษณ์ที่เราเลียนแบบมาจากต่างชาติเป็นอุปสรรคต่อการแสดงออกซึ่งอารมณ์และความคิดของคนไทยหรือไม่ประการใด ฉันทลักษณ์ที่เกิดขึ้นในผืนแผ่นดินไทยกำเนิดขึ้นได้อย่างไร มีวิวัฒนาการมาอย่างไร เป็นไปได้หรือไม่ที่จะนำเอาความรู้ทางด้านคีตศิลปมาช่วยในการวิจัยด้านฉันทลักษณ์ การศึกษาเพลงพื้นเมืองของภาคต่าง ๆ จะเอื้อต่อการนี้หรือไม่ เหตุใดจึงมีกวีที่คิดฉันทลักษณ์ใหม่ ๆ ขึ้นน้อยมาก การที่เราไม่มีละครพูดร้อยกรองที่แพร่หลายเช่นในโลกตะวันตกจะเป็นเพราะเราไม่มีฉันทลักษณ์ที่เหมาะสมใช่หรือไม่ เหตุใดจึงไม่มีฉันทลักษณ์บางประเภทที่มีกวีผู้ยิ่งใหญ่พัฒนาจนถึงขั้นสุดยอดแล้วกลับกลายเป็นเครื่องกีดขวางความเจริญงอกงามของการแสดงออกใหม่ ๆ จริงหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่นกลอนแปดซึ่งสุนทรภู่ได้นำมาใช้ได้อย่างดีเยี่ยมเสียจนกวีรุ่นหลังหนีไม่พ้นอิทธิพลสุนทรภู่ กวียุคใหม่ที่พยายามจะเบนหนีจากอิทธิพลเหล่านี้เช่นอังคาร กัลยาณพงศ์ ก็ยังมิได้พัฒนา "เครื่องมือ" ใหม่ที่ทัดเทียมกับของเก่าได้ โลกของร้อยกรองเป็นโลกที่กำลังจะจบสิ้นลงแล้วใช่หรือไม่

๑๙. วรรณคดีเพื่อการศึกษา

นักการศึกษาต้องประสบปัญหาอยู่เสมอในการที่จะคัดเลือกวรรณกรรมที่เหมาะสมมาสอนเด็ก ยิ่งถ้าจะหาทางใช้วรรณคดีในการสอนจริยธรรมด้วยแล้วก็ยิ่งจะพบปัญหาเพิ่มขึ้นเพราะโลกของวรรณคดีเป็นโลกที่ครอบคลุมประสบการณ์ของมนุษย์ในทุกแง่ทุกมุม และในโลกของประสบการณ์นี้ในบางครั้ง อธรรมก็อาจจะชนะธรรมะ คนทำดีแล้วก็ไม่ได้ดี นั่นคือโศกนาฏกรรมของมนุษยชาติที่ไม่ควรนำมาสอนเด็กที่ยังอ่อนประสบการณ์ การคัดเอาข้อความแต่ตอนที่จะสั่งสอนเด็กได้มา จึงเป็นการฝืนธรรมชาติของวรรณคดีอยู่บ้าง วรรณคดีที่จะสอนเด็กจะต้องแต่งขึ้นใหม่ตามวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดพอสมควร การตั้งวัตถุประสงค์มิใช่ของยาก แต่การจะแต่งอย่างไรให้สนุกให้จูงใจ เป็นสิ่งที่จะวิจัยกันได้ โดยดูจากตัวอย่างที่มีอยู่แล้วไม่ว่าของไทยหรือเทศ วรรณคดีสำหรับเด็กเป็นสิ่งที่ยังด้อยพัฒนาในบ้านเรา

๒๐. วิวัฒนาการของภาษาไทย

เราอาจจะมีงานวิจัยอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย

ที่เป็นการศึกษาภาษาไทยด้วย ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านนิรุกติศาสตร์ และประวัติความเป็นมาของคำ แต่การที่จะรวบรวมเอาความรู้ต่างๆ มาเขียนเป็น "ประวัติของภาษาไทย" เป็นสิ่งที่ต้องการความสามารถในเชิงสังเคราะห์ในระดับสูง อาจจะมีช่องว่างของความรู้ในบางแขนง เช่น ในด้านการศึกษาวิวัฒนาการของโครงสร้างของภาษาไทยด้วยวิธีการของภาษาศาสตร์เชิงประวัติ หลักฐานทางเอกสาร (รวมไปถึงศิลาจารึก) ที่มีอยู่ก็น่าจะเป็นวัตถุดิบที่เพียงพอ แต่เราอาจจะต้องใช้ความรอบคอบเป็นพิเศษ ในการศึกษาเอกสารบางอย่างเช่นหลักฐานที่เป็นวรรณกรรมสุโขทัย แต่มาคัดลอกลงในยุคกรุงศรีอยุธยา หรือกรุงรัตนโกสินทร์ การวิจัยในเรื่องนี้อาจจะต้องทำเป็นโครงการและมีผู้ร่วมงานที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ มากพอสมควร ซึ่งรวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญทางภาษาตะวันออกด้วย

๒๑. วิวัฒนาการของตัวอักษรไทย

เราอาจจะต้องยอมรับว่าการวิจัยในเรื่องเหล่านี้ชาวตะวันตกเป็นผู้เริ่มต้นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เชี่ยวชาญของสำนักวิจัยฝรั่งเศสแห่งบุรพทิศ การศึกษาถึงกำเนิดของอักษรไทยจะต้องใช้ความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับภาษาตะวันออกหลายภาษา รวมไปจนถึงภาษาเขมรด้วย การวิจัยขั้นนี้อาจจะต้องเป็นโครงการร่วมมือระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการหาหลักฐานทางเอกสารในยุคเดียวกันกับยุคที่อักษรไทยอุบัติขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับวิวัฒนาการในระยะต่อมา เช่น การเปลี่ยนแปลงการวางรูปสระ และวรรณยุกต์ เราอาจจะต้องสืบหาเหตุผลว่าเหตุใดจึงมีการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้น การเทียบเคียงกับเขมรและลาว อาจจะเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ การนำเครื่องพิมพ์มาใช้มีอิทธิพลอะไรหรือไม่กับวิวัฒนาการของตัวอักษร การที่นักการเมืองไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองพยายามจะเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาไทยและการสะกดอักษรมีหลักการทางวิชาการอะไรหรือไม่ การคิดแบ๋นพิมพ์ดีดสัมผัสแบบใหม่จะมีผลอะไรต่อวิวัฒนาการของอักษรไทยหรือไม่

๒๒. มาตรฐานของภาษาไทย

มีผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยหลายท่านพยายามจะชี้ให้เห็นว่าการใช้ภาษาแบบนั้นถูกแบบนี้ผิด ข้อที่ควรคิดก็คือว่ามาตรฐานของภาษาขึ้นอยู่กับอะไร ถ้าเราตั้งกฎเกณฑ์กีดกันการใช้ภาษาแบบใหม่ๆ มากเกินไป ภาษาก็จะ

ไม่เจริญงอกงาม หลักการใหญ่ควรจะขึ้นอยู่ที่ว่าภาษาที่ใช้นั้นสื่อสารหรือสื่อความได้สมบูรณ์หรือไม่ ถ้าสื่อสารได้ก็ควรจะนับว่าใช้ได้ บทบาทขององค์กรเช่น "ราชบัณฑิต" เช่นราชบัณฑิตสถานของฝรั่งเศส เป็นบทบาทที่มีผู้โต้แย้งตลอดมา เพราะภาษาไม่ต้องการที่จะมีตำรวจมาคอยควบคุม สิ่งที่ควรวิจัยก็คือ เราจะหาอะไรมาวัดได้ว่าการสื่อสารด้วยภาษาที่สมบูรณ์นั้นเป็นอย่างไร

๒๓. ความไม่ตายตัวของภาษา

ภาษาที่ไม่สมบูรณ์ คือภาษาที่ไม่ได้ใช้และไม่ได้ใช้ในการสื่อประสบการณ์ของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ประเทศที่เคยตกเป็นประเทศราชของมหาอำนาจตะวันตกมักจะประสบกับปัญหา ทั้งอินโดนีเซีย และมาเลเซีย ก็กำลังมุ่งหน้าพัฒนาภาษาของตนขึ้นมาให้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ไทยเราอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบเพราะเราใช้ภาษาของเราเองมาเป็นเวลานาน จะมีปัญหาบ้างก็เห็นจะมาจากการนำเอาวิทยาการแผนใหม่ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ จากโลกตะวันตกมาใช้ โดยที่เราไม่มีภาษาของเราเองจะรับได้ ภาษาไทยเปลี่ยนแปลงรวดเร็วพอสมควร เราจะต้องศึกษาว่าที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะอะไร เป็นเพราะการติดต่อกับต่างประเทศใช่หรือไม่ หรือเป็นเพราะเราเปิดประตูรับประสบการณ์ใหม่อยู่เสมอ

๒๔. ภาษาพูดกับภาษาเขียน

ในภาษาบางภาษาเช่นภาษาฝรั่งเศส ภาษาพูดกับภาษาเขียนมีลักษณะบางอย่างที่ต่างกันมาก เช่นการใช้กาล ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดกับภาษาเขียนของไทยเป็นอย่างไร ภาษาราชการเป็นภาษาที่ห่างไกลจากภาษาพูดในชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงไหน ภาษาเขียนที่ห่างไกลจากภาษาพูดชี้ให้เห็นถึงเจตนาที่จะอำพรางความจริงบางประการใช่หรือไม่ ภาษาเขียนที่ห่างไกลจากภาษาพูดของคนส่วนมากสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมที่ยังมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงใช่หรือไม่ การปรับภาษาพูดกับภาษาเขียนให้ใกล้กันจะเป็นทางสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคมเดียวกันได้หรือไม่

๒๕. คำกับความ คำกับความรู้สึก

การใช้ภาษามีหลายระดับ ในระดับชาวบ้านคำกับความมักจะสมดุลย์กัน แต่ผู้ที่ใช้ภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักประพันธ์ที่ใช้คำให้กินความหมายหลายนัย หรือใช้คำที่กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่เกินความหมายที่พจนานุกรมจะให้ได้ ภาษาไทยเป็นภาษาที่

ดิ้นได้ตามความต้องการและความถนัดของผู้ใช้ จึงน่าจะศึกษากันว่าพลังของภาษาไทยในด้านนี้มีลักษณะอย่างไร เรื่องของการหาคำที่ตรงกับความรู้สึกเป็นปัญหาพื้นฐานของทุกภาษา นักเขียนส่วนมากมีการเลี่ยงหลายทางรวมถึงสัญญลักขณ์ หรือบุคลาธิษฐาน น่าจะได้มีการวิจัยว่าเรานิยมใช้วิธีการใดและได้ผลอย่างไร

๒๖. ความสมบูรณ์ หรือไม่สมบูรณ์ของภาษาไทย

ภาษาผูกพันกับวัฒนธรรม ความรู้สึกบางอย่างแสดงออกด้วยภาษาอื่นไม่ได้ เช่น คำว่า "เกรงใจ" ในภาษาไทยแปลเป็นภาษาอื่นไม่ได้ ในทางที่กลับกันความรู้สึกบางอย่างของชนชาติอื่นก็ไม่สามารถจะถ่ายทอดออกมาด้วยภาษาไทยได้ ภาษาไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาวรรณคดีอาจจะมุ่งแสดงออกซึ่งอารมณ์อันละเอียดอ่อนตามประเพณีของราชสำนักเสียจนทำให้ภาษานั้นเสื่อมพลังในด้านการแสดงออกไปได้ ถ้าวรรณกรรมทุกเรื่องมุ่งแข่งขันกับ "อิเหนา" ในด้านความประณีตของภาษา ภาษาไทยก็คงอาจจะตายไปเสียแล้วใช่หรือไม่ นอกเสียจากศัพท์ที่เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่ซึ่งเราจำเป็นจะต้องบัญญัติขึ้นใหม่ มีจุดอ่อนหรือช่องว่างอะไรในภาษาไทยหรือไม่ที่เราจะต้องพยายามแก้ไข ผู้ที่รู้ภาษาต่างประเทศอาจจะอยู่ในฐานะที่จะศึกษาเทียบเคียงภาษาให้เป็นประโยชน์ได้ ยกตัวอย่างเช่น ในภาษาไทยเราไม่สามารถจะนำคำคุณศัพท์หลายคำมาประสมเป็นคำเดียวกันให้เกิดความหมายแปลกใหม่ได้มากนัก ซึ่งเป็นสิ่งที่ภาษาตะวันตกบางภาษาทำได้ เช่น ภาษาเยอรมัน ในทางที่กลับกันความสามารถพิเศษของภาษาไทยในการที่จะเล่นเสียงต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางเป็นพลังอันสำคัญของภาษาวรรณคดีของไทย

๒๗. ภาษาถิ่น

ระบบการปกครองของไทย ซึ่งเป็นระบบเมืองหลวง ปกครองเมืองลูกหลวงมาแต่โบราณกาลอาจจะไม่เอื้อต่อความเจริญงอกงามของภาษาถิ่น เพราะภาษากลางซึ่งไปจากเมืองหลวงคือ เครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและในการปกครอง คนไทยในถิ่นต่างๆ จึงจำเป็นจะต้องเรียนรู้ภาษาไทยกลางอันเป็นภาษาที่สืบทอดมาจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อที่จะสื่อสารกันได้ทั้งชาติ แต่การที่เรามิได้ส่งเสริมการใช้ภาษาถิ่นเท่าที่ควร การที่ภาษาถิ่นคงสภาพ แต่เป็นเพียงภาษาพูดเสียเป็นส่วนใหญ่ การที่เรามิได้เรียนภาษาถิ่นกัน

ในโรงเรียน การที่ภาษาถิ่นถูกกลืนไปทีละเล็กละน้อย ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เราสูญเสียคุณค่าอะไรบางอย่างในชีวิตของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ไปหรือเปล่า อัจฉริยภาพของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ แสดงออกได้อย่างเต็มที่ด้วยภาษากลางหรือไม่ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่จะต้องวิจัยกันอย่างลึกซึ้ง ความรู้สึกบางอย่างเช่นอารมณ์ขัน แสดงออกได้ด้วยภาษาถิ่นดีกว่าภาษากลางจริงหรือไม่

๒๘. นวกรรมในการใช้ภาษา

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีพลัง การใช้ภาษาในแนวใหม่ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องผูกพันกับการคิดศัพท์ใหม่ แต่เป็นการนำเอาคำต่างๆ มาประสมประสานกันในปริบทใหม่ๆ นักเขียนหลายคนสร้างเอกลักษณ์ของตนด้วยการสร้างนวกรรมทางภาษาจนผู้อ่านสามารถจำสำนวนได้ว่าเป็นของใครเช่น ยาขอบ ไม้เมืองเดิม หรือ รงษ์ วงศ์สวรรค์ ความรู้สึกใหม่มากับภาษาแบบใหม่ใช่หรือไม่ภาษาใหม่สื่อประสบการณ์ใหม่ใช่หรือไม่ อิทธิพลของนักเขียนที่มีต่อการใช้ภาษาในสังคมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทางปัญญาของสังคมนั้นได้หรือไม่ ภาษาไทยเป็นภาษาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอใช่หรือไม่

๒๙. การศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบ

การศึกษาภาษาแบบนี้กระทำกันอยู่แล้ว แต่มักจะมุ่งไปในด้านของศัพท์ และรากศัพท์เป็นส่วนใหญ่ น่าจะได้หันมาสนใจกันมากขึ้นในด้านของหน่วยเสียง วากยสัมพันธ์และโครงสร้างของภาษา เรามักจะพูดถึงอิทธิพลของ บาลี—สันสกฤต–เขมร แต่อาจจะลืมไปว่าภาษาตะวันตก โดยเฉพาะภาษาอังกฤษมีมามีอิทธิพลต่อภาษาไทยในยุคหลังนี้มาก น่าจะได้มีการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้อีกประการหนึ่งการศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบจะไปเป็นผลต่อการสอนภาษาต่างประเทศด้วย

๓๐. บทบาทของภาษาต่างประเทศ

สงครามเวียตนาม การส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้คนไทยต้องตื่นตัวในเรื่องของการใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้ภาษาอังกฤษ การสอนภาษาต่างประเทศแผนใหม่ที่เน้นทักษะทั้ง ฟัง—พูด—อ่าน เขียน นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวการสอนไปจากเดิม ซึ่งมุ่งแต่เฉพาะอ่านและเขียน แต่การสร้างตำราการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับคนไทยก็ยังไปไม่ได้ไกลนัก ทั้ง ๆ ที่ผู้

เชี่ยวชาญทางด้านภาษาศาสตร์แผนใหม่ก็ได้วิเคราะห์ภาษาไทยเปรียบเทียบกับภาษาต่างประเทศไว้ในแง่มุมต่าง ๆ แล้ว งานขั้นต่อไปก็คือการนำความรู้เหล่านี้มาประยุกต์ในการสอนภาษาต่างประเทศให้แก่คนไทย ในทางที่กลับกัน ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ก็อาจจะไปเป็นประโยชน์ต่อการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างประเทศได้

๓๑. ภาษากับการสื่อสาร

ภาษาไทยในปัจจุบันเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สมบูรณ์หรือไม่เพียงใดเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษากันให้ถ่องแท้ ความเข้าใจไขว้เขวบางครั้งเกิดจากลักษณะเฉพาะของภาษาไทยเองที่แก้ได้ยาก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ วรรคตอนในภาษาไทย ซึ่งผู้ใช้จะต้องใช้วิจารณญาณเอาเองว่าจะใช้อย่างไรนักกฎหมายจึงประสบปัญหาเรื่องการสื่อสารอันไม่สมบูรณ์อยู่เสมอ ได้เคยมีผู้คิดจะนำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้ในภาษาไทย ความเปลี่ยนแปลงแบบนี้เป็นเรื่องใหญ่ จะต้องศึกษาปัญหากันในหลายด้าน

๓๒. บทบาทของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนในบ้านเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ และวิทยุ มีแนวโน้มที่จะทำข่าวให้เร้าอารมณ์ จึงจำเป็นต้องใช้ภาษาที่สนับสนุนความต้องการในทางอารมณ์เช่นนี้ ถ้าการใช้ภาษาเช่นนี้ทวีความรุนแรงขึ้น หรือใช้ต่อเนื่องกันไปเป็นเวลานาน ความวิบัติจะเกิดแก่ภาษาไทยได้หรือไม่ เพราะภาษาจะมิได้เป็นสื่อของสัจจะอีกต่อไป แต่จะกลายเป็นสื่อของความลวง สิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นแล้วในประเทศอื่นเช่นในประเทศเยอรมัน ภายใต้การปกครองของพวกนาซี นักวิจัยอาจจะต้องรีบทำงานในเรื่องนี้อย่างเร่งด่วน ก่อนที่ความหายนะจะเกิดแก่ภาษาไทย

๓๓. การสร้างพจนานุกรม

กาลเวลาก็ล่วงเลยมากว่ายี่สิบปีแล้ว นับแต่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ออกมาสู่มหาชนเมื่อปี ๒๔๙๓ การสร้างพจนานุกรมฉบับใหม่ น่าจะได้พึ่งความรู้ด้านภาษาศาสตร์แผนใหม่ให้มาก การเก็บคำก็ควรจะต้องเป็นในวงกว้าง ซึ่งรวมไปถึงประสบการณ์ทางการเมืองสมัยใหม่และกิจกรรมทางด้านธุรกิจ การอธิบายคำก็น่าจะแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของคำในประวัติของภาษาไทยว่าเมื่อสมัยหนึ่งใช้ในความหมายอย่างไร ในสมัยต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบันใช้อย่างไร การอธิบายคำโดด ๆ ก็อาจจะไม่เป็นประโยชน์

เต็มที่ จึงควรจะให้ตัวอย่างการใช้คำในปริบทด้วย

๓๔. การเรียบเรียงไวยากรณ์แผนใหม่

เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าไวยากรณ์ไทยฉบับของพระยาอุปกิตศิลปสารนั้นล้าสมัย และก็สร้างขึ้นตามแบบแผนของต่างประเทศ โดยเอาหลักไวยากรณ์ของต่างประเทศมาทาบภาษาไทย ในปัจจุบันได้มีผู้ที่วิเคราะห์ภาษาไทยในด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีการของภาษาศาสตร์แผนใหม่ไว้มากพอสมควรแล้ว ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ที่ไปเสนอในต่างประเทศ น่าจะมีผู้รวมรวมความรู้ใหม่เหล่านี้มาเป็นรากฐานของการสร้างไวยากรณ์ไทยแผนใหม่ขึ้น ไวยากรณ์ฉบับใหม่ อาจจะต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณาระบบภาษาไทยในยุคปัจจุบันเสียก่อน ขั้นต่อไปก็เห็นจะต้องเรียบเรียงไวยากรณ์เชิงประวัติ ที่แสดงให้เห็นวิวัฒนาการของภาษาไทยด้วย การค้นคว้าเพื่อเป็นรากฐานในการเรียบเรียงไวยากรณ์ใหม่นี้ อาจจะต้องทำกันเป็นหมู่คณะ

ง. แนวทางการพัฒนาการวิจัยด้านภาษาและวรรณคดี

การพิจารณาปัญหาที่ควรวิจัย ในข้อ (ค) ข้างต้นอาจจะชี้ให้เห็นได้ว่าเรามีความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องพัฒนาการวิจัยในด้านภาษาและวรรณคดี เพราะยังมีปัญหาอีกเป็นจำนวนมากที่เรายังไม่มีคำตอบและยังไม่ได้แม้แต่เริ่มแสวงหาคำตอบ ผู้เขียนขอเสนอแนวทางกว้าง ๆ ในการพัฒนาการวิจัยในด้านนี้ไว้ดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาระเบียบวิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้กันในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศตะวันตกอาจจะนำมาใช้ในการวิจัยในประเทศไทย โดยไม่มีการประยุกต์หรือดัดแปลงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะความแตกต่างทั้งในด้านลักษณะ ของข้อมูล และในด้านความพร้อมในทางวิชาการ รวมถึงความพร้อมของตัวนักวิชาการเอง ยกตัวอย่างเช่นการวิจัยในเรื่อง ฉันทลักษณ์ ที่กล่าวไว้ในข้อ (ค.๑๘) ข้างต้นนักวิจัยชาวตะวันตกจะพึ่งความรู้ทางประวัติ และทฤษฎีการดนตรีได้มาก เพราะดนตรีของเขามีการบันทึกลงเป็นโน๊ต และก็ได้มีการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติของดนตรีกันมามากแล้ว นักวิจัยของไทยจะต้องออกปฏิบัติ "งานสนาม" จะต้องออกแสวงหาผู้รู้ทางดนตรี ครูดนตรี นักดนตรีที่สืบทอดวิชาการดนตรีของเก่า ของท้องถิ่นต่าง ๆ มา กว่าจะทราบได้ว่าอะไรเก่าอะไรใหม่ก็ต้องใช้เวลาและความพากเพียรอย่างมาก

ระเบียบวิธีการวิจัยจึงเป็นสิ่งที่นักวิจัยของไทยจะต้องร่วมกันสร้างขึ้นมาเอง เพราะจะลอกตำราฝรั่งไม่ได้ การพบปะกันระหว่างนักวิชาการ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานเป็นหมู่คณะจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่ง สำหรับนักวิชาการของไทย

๒. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาภาษาและวรรณคดีกับศาสตร์แขนงอื่น

การวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดีจะกระทำอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่อิงศาสตร์อื่นเห็นจะไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวรรณคดีกับปรัชญา หรือกับประวัติศาสตร์เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้ว ในยุคหลังนี้ วิทยาการทางด้านสังคมศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จิตวิทยามีบทบาทมากขึ้นในการวิจัยทั้งด้านภาษาและด้านวรรณคดี ผู้ที่จะวิจัยภาษาถิ่น หรือวรรณคดีท้องถิ่นย่อมจะต้องพึ่งความรู้จากนักมานุษยวิทยาด้วย สังคมวิทยาก็กำลังมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นทุกทีในการวิจัยทางด้านวรรณคดี จนมีวิทยาการแขนงใหม่เกิดขึ้นแล้วคือ "สังคมวิทยาแห่งวรรณคดี" เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างการค้นคว้าทางดนตรีกับการค้นคว้าทางวรรณคดีได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ภาษาศาสตร์แผนใหม่ก็นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์ภาษา ความรู้ทางคณิตศาสตร์เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับนักภาษาศาสตร์บางแขนง จะเห็นได้ว่าการพัฒนาการวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดีจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาการวิจัยในศาสตร์แขนงอื่น สถาบันใดที่มีนักวิชาการแขนงต่าง ๆ มารวมกันอยู่มากก็ย่อมจะได้เปรียบสถาบันที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่มีความสัมพันธ์กับศาสตร์แขนงอื่น

๓. การพัฒนาการวิจัยในสถาบันการศึกษา

นักวิจัยที่ดีมักจะเป็นผู้ที่เกิดความสนใจขึ้นเองในการที่จะแสวงหาความรู้ หรือสัจจะในวิทยาการของตน โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีใครมา "มอบหมายงาน" ให้ทำ แต่ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ความใฝ่รู้ และความตั้งใจจริงของนักวิจัยเหล่านี้ ก็คงจะไม่บรรลุมรรคผลเท่าใดนักบรรยากาศทางวิชาการจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการที่คนที่สนใจงานวิชาการได้มีโอกาสมาเกาะกลุ่มกันและได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน และจากผู้บริหาร สถาบันการศึกษาเป็นองค์กรที่ดี

ที่สุดที่จะพัฒนาการวิจัย เพราะนักวิจัยที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันการศึกษามีโอกาสที่จะได้นำผลวิจัยของตนไปเผยแพร่ได้ทันที สรุปได้ว่านักวิจัยอยู่ใกล้ชิดกับผู้ที่จะรับผลจากงานวิจัย จึงได้รับแรงกระตุ้นอยู่ตลอดเวลา การทำงานเป็นหมู่คณะมักจะใช้กับการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์มากกว่าทางมนุษยศาสตร์ แต่ในสภาพการที่ค่อนข้างจะ "ด้อยพัฒนา" นักวิจัยทางมนุษยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านภาษาและวรรณคดีอาจจะต้องเกาะกลุ่มกันให้มากอาจจะต้องทำงานเป็นทีม และในบางครั้งอาจจะต้องกำหนดโปรแกรมการวิจัยให้แก่ตนเอง เราจะต้องปรับ "ความสนใจส่วนตน" กับ "ความต้องการส่วนรวม" ให้เข้ากันได้

๔. การพัฒนาการวิจัยเพื่อสนองความต้องการในทางตำรา

"ความต้องการส่วนรวม" ประเภทหนึ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ ความต้องการตำราในทุกระดับดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ (ก. ๓) เกี่ยวกับการวิจัยบริสุทธิ์และการวิจัยประยุกต์ เราควรจะมุ่งที่จะนำเอาผลของการวิจัยบริสุทธิ์มาประยุกต์ให้เข้ากับความต้องการของเรา การขาดตำราเป็นผลให้การเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งข้อบกพร่องนี้ก็ย่อมจะส่งผลไปถึงการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ถ้าพื้นไม่ดีมาแล้วจะไปเป็นนักวิจัยที่ดีได้อย่างไร ปัญหาของบ้านเราจึงมีลักษณะเป็นลูกโซ่เช่นนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับวิทยาการสาขาอื่น การแปลตำราต่างประเทศ หรือการเรียบเรียงตำราโดยอาศัยความรู้จากต่างประเทศเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนัก และก็เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปได้ แต่เราไม่สามารถจะไปอิงตำราต่างประเทศในเรื่องที่เกี่ยวกับภาษาและวรรณคดีไทยได้ การสร้างตำราในแขนงนี้จึงควรจะถือได้ว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนจริง ๆ

๕. การพัฒนา "เครื่องมือ" และองค์กรที่เกี่ยวกับการวิจัย

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ (ข) ของบทความนี้ เราขาดเครื่องมือที่สำคัญอยู่สองอย่างคือบรรณานุกรม และห้องสมุดจึงจะต้องมีการลงทุนทั้งแรงใจและแรงทรัพย์กันอย่างจริงจัง น่าที่จะมีการตกลงกันว่า จะพัฒนาห้องสมุดใดให้เป็นห้องสมุดเฉพาะเพื่อให้บริการแก่นักวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดีไทย การจะไปลงทุนพร้อมกันหลาย ๆ แห่ง

ไม่เป็นสิ่งที่ควรทำสำหรับประเทศที่ทรัพยากรน้อยเช่นประเทศไทย บริการที่จะให้นั้นไม่ควรจะจำกัดอยู่แต่เฉพาะการรวบรวมหนังสือและต้นฉบับให้ได้มากที่สุดเท่านั้น แต่จะต้องมีนักวิชาการประจำอยู่กลุ่มหนึ่งคอยติดตามงานวิจัยต่าง ๆ ที่แม้จะตีพิมพ์ในวารสารที่ไม่มีชื่อเสียงนัก โดยรวบรวมเอกสารเหล่านี้เข้าไว้ และปรับบรรณานุกรมให้ทันสมัยอยู่เสมอ ห้องสมุดเฉพาะแบบนี้ที่น่าศึกษาเป็นตัวอย่างก็เห็นจะได้แก่หอสมุดวรรณคดีแห่งชาติของเยอรมันที่เมืองมาร์บาค* สำหรับองค์กรอื่น ๆ ที่สนับสนุนการวิจัย ก็อาจจะต้องพิจารณาตัวเองว่าจะทำงานวิจัยเองได้มากน้อยเพียงไหน หรือควรจะปรับบทบาทของตนให้เป็นผู้สนับสนุนการวิจัยมากกว่า องค์กรเก่า ๆ เช่นราชบัณฑิตยสถานอาจจะไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจ้างบุคคลากรประจำได้เพียงพอ และอาจจะต้อง "ว่าจ้าง" สถาบันการศึกษาขนาดใหญ่บางแห่งให้ทำงานบางชิ้นให้ การทำงานวิจัยด้วยคณะกรรมการต่าง ๆ เท่าที่เป็นอยู่เห็นจะไม่ได้ผลเต็มที่นัก

๖. การปรับ "ระบบราชการ" ให้สนองความต้องการของการวิจัย

ปัญหาใหญ่ที่จะต้องแก้ไขเป็นปัญหาของกำลังคน เป็นปัญหาของตัวนักวิจัย ในสถาบันการศึกษาเช่นมหาวิทยาลัย อาจารย์มีภาระในการสอนมากจนไม่มีโอกาสได้ทำงานวิจัยอย่างเต็มที่การขอตำแหน่งให้แก่ภาควิชาหรือแผนกวิชาภาษาไทยในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ต้องประสบอุปสรรคอันสืบเนื่องมาจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนเห็นว่าวิชาการทางด้านนี้มีผลต่อการ "พัฒนาประเทศ" น้อยมาก สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แก้ได้ถ้าได้มีการวางนโยบายในระดับสูงเกี่ยวกับการพัฒนาการวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้สถาบันการศึกษาควรจะให้สิทธิอาจารย์ที่สนใจทำงานวิจัยได้ลาไปทำงานอย่างนี้ครั้งละ ๑ ภาค หรือ ๒ ภาค แต่จะต้องมีการติดตาม และควบคุมผลงานวิจัยให้ดี ในส่วนที่เกี่ยวกับองค์กรหรือสถาบันทางการวิจัย การแต่งตั้ง "ผู้เชี่ยวชาญ" ที่จะมาเป็นตัวจักรสำคัญในการวิจัย ก็น่าที่จะกระทำได้สะดวกกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

---

* Marbach เป็นเมืองเล็ก ๆ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ Neckar ไม่ไกลจากเมือง Heidelberg นักกวีผู้ยิ่งใหญ่ของเยอรมันคือ Friedrich Schiller เกิดที่เมืองนี้ และหอสมุดแห่งนี้ก็สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์ให้แก่เขา

ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจจะต้องปรับระบบราชการให้ยืดหยุ่นพอที่จะให้สถาบันทางการศึกษารับงานวิจัยที่เป็นโครงการขนาดใหญ่มาดำเนินการได้ โดยไม่ขัดต่อระเบียบของทางราชการ

๗. การหาทุนและการให้ทุน

การจะหวังพึ่งรัฐแต่อย่างเดียวในเรื่องของทุนวิจัยด้านภาษา และวรรณคดีเห็นจะเป็นไปไม่ได้ การหาทุนจากแหล่งเอกชนหรือธุรกิจเป็นสิ่งที่จะต้องพัฒนากันต่อไปอาจจะต้องมีองค์กรกลางสักแห่งหนึ่งที่จะเป็นผู้รวบรวมหัวข้อต่าง ๆ ที่มีผู้สนใจจะวิจัยมาจัดให้เป็นระบบที่เข้าใจได้ง่ายพอสมควร อาจจะต้องมีการทำ "พิมพ์เขียว" อย่างกว้าง ๆ สำหรับการวิจัยในทางด้านภาษาและวรรณคดีเพื่อความสะดวกในการหาทุน การวิจัยเป็นหมู่คณะที่มีโครงการที่แน่นอนอาจจะได้รับความสนับสนุนมากกว่าการวิจัยที่มาจากความสนใจเฉพาะบุคคล แต่เราก็จะทอดทิ้งการวิจัยแบบเฉพาะบุคคลไม่ได้ เงินทุนของรัฐจึงอาจจะต้องมุ่งมาให้กับการวิจัยแบบหลังนี้มากกว่าการวิจัยที่เป็นโครงการใหญ่ ซึ่งอาจจะหาเงินจากภายนอกได้ การจะหวังพึ่งความช่วยเหลือจากต่างประเทศก็คงจะเป็นไปได้ยาก เพราะเราจะมุ่งวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับไทยการหาทุนอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ว่างานวิจัยจะไปมีผลต่อกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นธุรกิจได้อย่างไร เรื่องของตำราอาจจะสัมพันธ์กับวงธุรกิจอยู่บ้าง นอกจากนี้การวิจัยในแนว "สังคมวิทยาแห่งวรรณคดี" ในส่วนที่เกี่ยวกับรสนิยมของผู้อ่าน อาจจะเป็นที่สนใจของวงธุรกิจบ้าง แต่เราจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าเราจะยอมให้ความต้องการของตลาดมาเป็นเครื่องกำหนดแนวโน้มทางวิชาการไม่ได้และเราจะต้องปกป้องศักดิ์ศรีของวิทยาการของเราไว้ให้ได้ ในเรื่องการให้ทุนวิจัยนั้นก็จะต้องมีการวางมาตรการที่รัดกุมพอสมควร ในการติดตามผลการวิจัย การจะเอาทุนวิจัยมา "เพิ่มเงินเดือนข้าราชการ" อาจจะไม่เป็นการสมควรนัก

๘. การนำผลการวิจัยไปเป็นรากฐานในการวางนโยบาย

ผลการวิจัยในทางวิทยาศาสตร์ เช่นเรื่องของสภาวะแวดล้อม หรือทางสังคมศาสตร์ เช่นเรื่องการตลาด ย่อมจะมีอิทธิพลต่อการวางนโยบายของรัฐอย่างเห็นได้โดยไม่ยากนัก วิทยาการทางด้านมนุษย์ศาสตร์ยังจะต้องพิสูจน์ตัวอีกมาก ว่าจะมีอิทธิพลไปถึงขั้นนโยบายได้อย่างไร ตัวอย่างจากอดีตก็มีใช่

ว่าจะยึดถือได้เสมอไป การปรับปรุงตัวสะกดภาษาไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองเป็นความคิดที่มาจากนักการเมืองมากกว่านักวิชาการ เรื่องของภาษาและวรรณคดีเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและลุ่มลึก การวางนโยบายไม่สมควรที่จะทำแบบ "บนลงมาหาล่าง" แต่ควรจะเป็นไปในแบบ "ล่างขึ้นไปหาบน" คือใช้ผลงานวิจัยของนักวิชาการเป็นรากฐานในการกำหนดนโยบาย จะขอยกตัวอย่างง่ายๆ สักเรื่องหนึ่ง สมมติว่า การวิจัยเกี่ยวกับภาษาถิ่นและวรรณคดีท้องถิ่นส่งผลออกมาว่าอัจฉริยภาพของคนในแต่ละท้องถิ่นนั้นแสดงออกได้ดีที่สุดด้วยภาษาถิ่นเท่านั้น ผลการวิจัยแบบนี้จะมีผลกระทบต่อการวางนโยบายหรือไม่ จะเป็นการสมควรหรือไม่ที่รัฐจะทบทวนนโยบายในเรื่องการสอนภาษาไทยกลางในโรงเรียนทั่วพระราชอาณาจักร จะเป็นไปได้หรือไม่ที่รัฐจะส่งเสริมการสอนภาษาถิ่นในโรงเรียนควบคู่ไปกับภาษาไทยกลาง และอาจจะให้นักเรียนประถมเริ่มเรียนภาษาถิ่นก่อนภาษาไทยกลาง ซึ่งในท้ายที่สุดเรื่องของภาษาถิ่นนี้ก็อาจจะมิใช่ปัญหาที่เกี่ยวกับภาษาโดยเฉพาะ แต่อาจจะเป็นปัญหาที่พาดพิงไปถึงการเมืองด้วย
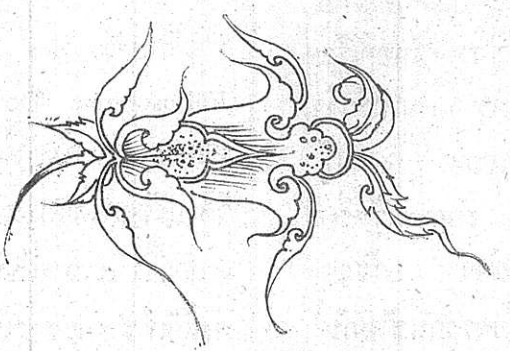
He who would Search For Pearls, must Dive Below. (Dryden)